

ŞEYH CÜNEYD-İ ZOKAYDÎ VE MAHTUT BİR ŞİİR MECMUASI

Dr. Abdurrahman ADAK*

A. MECMUANIN SAHİBİ ŞEYH CÜNEYD-İ ZOKAYDÎ'NİN BİYOGRAFİSİ**

1. Doğumu ve Ailesi

Şeyh Cüneyd-i Zokaydî, 1911 yılında Siirt'in Kurtalan ilçesinin Zokayd (Kayabağlar) köyünde dünyaya gelmiştir. Babası Şeyh Mahmud-ı Zokaydî (ö. 1944), onun da babası Şeyh Abdulkahhar-ı Zokaydî (ö.1906), onun da babası Molla Mahmud, onun da babası Molla Halil-i Siirdî (ö.1843)'dir. Şeyh Cüneyd-i Zokaydî'nin dördüncü göbekten dedesi olan Molla Halil-i Siirdî kendi döneminde bölgedeki medrese geleneğinin en önemli temsilcisi olarak kabul edilmektedir¹. Molla Halil'in oğlu Şeyh Abdulkahhar, Kurtalan'ın Zokayd köyüne yerleşmiş ve orada Şeyh Abdurrahman-ı Tağî'nin halifesi olarak irşad faaliyetlerine başlamıştır. Şeyh Abdulkahhar'dan sonra da Şeyh Cüneyd'in babası olan Şeyh Mahmud-ı Zokaydî medrese ve dergahın başına geçmiştir.

2. Medrese Tahsili

Şeyh Cüneyd-i Zokaydî, medrese tahsîlinin tamamını köyü olan Zokayd'daki medresede yapmıştır. Kur'an-ı Kerîm derslerini Molla Mustafa'dan alan Şeyh Cüneyd, önce Molla Ali Zokaydî'nin yanında, daha sonra da babası Şeyh Mahmud-ı Zokaydî'nin yanında okumuş ve babasından icazet almıştır. İfade edildiğine göre Şeyh Cüneyd'in babasından icazet alması, babasının 1925'ten sonra Antalya'ya sürgüne gönderilmesinden öncesine rastlamaktadır. Buna göre Şeyh Cüneyd on beş yaşlarında icazet almış olmaktadır.

3. Diyarbakır Yılları

Şeyh Cüneyd'in babası Şeyh Mahmud-ı Zokaydî, 1925 Şeyh Sait olayından sonra Antalya'ya sürgüne gönderilmiş ve üç yıllık sürgün hayatından sonra tekrar memleketine geri dönmüştür. Ancak yine de rahatsız edildiği için Siirt valisi İzzedin Çağpar döneminde 1353/1934 yılında Diyarbakır'a yerleşmek zorunda kalmıştır. Şeyh Mahmud Aynalı minare mahallesinde Behram Paşa Camisi civarında bir ev satın almış ve orada yaklaşık üç yıl çocukları ile beraber ikamet etmiştir². Diyarbakır Çermikli M. Emin Er Hocaefendi o dönemde Diyarbakır'da Şeyh Cüneyd ile arkadaşlık kurduğunu sözlü olarak bizlere ifade etmiştir. Şeyh Cüneyd, konumuzu teşkil eden şiir mecmuasının en azından bir kısmını bu dönemde Diyarbakır'da kendi hattı ile istinsah etmiştir.

4. Müderrisliği

* D.Ü.İlh.Fak.Türk-İslam Edb.Arş.Gör., abdurrahmanadak@gmail.com.

** Şeyh Cüneyd-i Zokaydî'nin hayat hikayesine ilişkin burada vereceğimiz bilgiler, oğlu Molla Numan ve yeğeni Molla Sibgatullah tarafından verilen sözlü bilgilerden oluşmaktadır. Bu vesile ile adı geçenlerin her ikisine ve Molla Numan'ın verdiği bilgilerin bize ulaşmasını sağlayan Şeyh Cüneyd'in kardeşi Şeyh Fudayl'in torunu M. Macit Sevgili'ye teşekkürlerimi sunmayı zevkli bir vazife addediyorum.

¹ Bu husus için bkz. Ömer Pakiş, *Doğu Medrese Geleneği ve Molla Halil es-Siirdî*, "Uluslar arası Siirt Sempozyumu Bildirileri", Birleşik Matbaa, İzmir 2007, s. 386-403.

² M. Macit Sevgili, *Şeyh Mahmud Zokaydî'nin Antalya Sürgün Hatıraları*, "İbrahim Hakkı ve Siirt Uleması Sempozyumu", Beyan Yay. İst. s. 445.

İlim icazetini almış olan Şeyh Cüneyd, Diyarbakır'daki üç yıllık ikametinden sonra ömrünün geri kalan kısmını Zokayd'daki medresede tadrîsat yapmakla geçirmiştir. Şeyh Cüneyd'in tadrîsat süresi Diyarbakır'dan döndükleri 1937 yılı ile vefat ettiği 1963 yılları arasındaki 26 yıllık süreyi kapsamaktadır. Şeyh Mahmud-ı Zokaydî'nin çocukları içinde en çok ilim sahibi olan kişi Şeyh Cüneyd olarak kabul edilmektedir. İyi bir muhakkik ve mudakkik olarak bilinen Şeyh Cüneyd, talebelerine ders verirken hiç acele etmeden teenni ile hareket etmiş, verdiği dersi önemsemiş ve dersinin hakkını vermiştir. Bu yüzden başka müderrisler günde ondan fazla kişiye ders verdikleri halde o günde sadece üç-dört kişiye ders vermiştir.

5. Talebeleri

Şeyh Cüneyd Zokayd'da çok önemli talebeler yetiştirmiştir. Bunlardan bir kısmı kendisinden icazet almış, bir kısmı ise almamıştır. Kendisinden icazet alan talebelerinden bazıları şunlardır: Kardeşi Şeyh Fudayl, yeğeni Şeyh Mazhar, yeğeni Şeyh Selim, Zıf köyünden Seyyid Ömer, Siirt Eruh'un İstandik köyünden olan ve daha sonra Van'a yerleşen Molla Musa, Kurtalan'ın Bekend köyünden Molla Sadık, Hizan'ın Gulpik köyünden Molla Hüseyin ve Eruh'un Ayne köyünden Molla Ali. Şeyh Cüneyd'in kendilerine icazet vermediği diğer önemli talebeleri de şunlardır: Kardeşi Şeyh Selahaddin, M. Halil Gönenç, eski Malatya müftüsü Diyarbakırlı Molla Seyyaf, eski Siirt müftüsü Molla Haydar Hatipoğlu, eski müftü ve vaiz Diyarbakır Hazrolu M. Said Ergin, Diyarbakırlı Molla Tayfur, Kurtalan'ın Kadıyan köyünden Şeyh Hafîd Eren ve Mardinli Molla Nâvî.

6. Tasavvufî Yönü

Medrese tahsili dışında tasavvufî yönü de olan Şeyh Cüneyd, bu anlamda ilk olarak babası Şeyh Mahmud-ı Zokaydî'nin yanında amel etmiştir. Babasının 1944 yılında vefatından sonra Ohinli Şeyh Alaeddin (ö. 1949)'in yanında beş yıl amel etmiştir. Şeyh Alaeddin'in de vefatından sonra 1951 dolaylarında Suriye'ye gitmiş ve orada Hasiçe'ye bağlı olan Tilelune köyünde ikamet eden Muş Vartolu Şeyh Mahmud-ı Karakoyî'nin (Hazret olarak bilinen Şeyh Diyaeddîn'in halifesi) yanında iki yıl amel etmiş ve ondan tasavvufî anlamda hilafet almıştır. Bu tarihten sonra Zokayd'a dönmüş ve medresedeki müderrisliğinin yanında vefatına kadar toplam on iki yıl tasavvufî anlamda irşad faaliyetini de yürütmüştür. Bu süre zarfında hemen hemen her yıl şeyhini ziyaret etmek amacıyla Suriye'ye gitmiştir. Şeyh Cüneyd, Şeyh Mahmûd-ı Zokaydî'nin çocukları içerisinde hem ilim, hem de tasavvufî açıdan en çok tebarüz eden kişi olarak bilinmektedir.

7. Hat ve İstinsah ile Meşgul Olması

İyi bir hattat olan Şeyh Cüneyd, pek çok medrese ders kitabını kendi eli ile istinsah etmiş, basılı olan pek çok kitaba da haşiyeler yazmıştır. İfade edildiğine göre Molla Halil-i Siirdî ve onun ailesine mensup alimlerin telif eserlerinin hemen hemen tamamında Şeyh Cüneyd'in yazmış olduğu haşiyeleri bulmak mümkündür. Buna bir örnek vermek gerekirse, Şeyh Mahmûd-ı Zokaydî, Antalya sürgünü hatıralarını yazmış olduğu kitabının üçte ikilik kısmını kendisi yazmış, üçte birlik kısmını ise Şeyh Cüneyd yazmıştır³. Mensubu olduğu aileden dedesi Şeyh Abdulkahhar ve babası Şeyh Mahmud kendisinden önce bu özelliğe sahip olan kimseler olarak bilinmektedir. Şeyh Cüneyd kendi ailesinde bu özelliğe sahip olan üçüncü kişi olarak kabul edilmektedir.

8. Vefatı

³ M. Macit Sevgili, a.g.m., s. 447.

Şeyh Cüneyd, 1963 Haziran'ında 52 yaşında iken Zokayd köyünde vefat etmiş ve orada babası ile dedesinin medfün buldukları mezarlığa defnedilmiştir. Şeyh Fudayl (ö. 1992) ve Şeyh Selaheddin kardeşleri Şeyh Cüneyd hakkında birer Kürtçe mersiyye kaleme almışlardır. Şeyh Cüneyd bir ilim adamı için erken olarak addedilen bu yaşında vefat etmemiş olsaydı, şüphesiz çok daha farklı ilmi ve edebî çalışmalara da imza atardı.

B. ŞEYH CÜNEYD'İN ŞİİR MECMUASI

1. Mecmua'nın Şekilsel Olarak Tanıtılması

Elimizdeki mecmua, mecmuanın sahibi ve derleyicisi olan Şeyh Cüneyd-i Zokaydî'nin hattı ile yazılmış olan müellif nüshasının fotokopisidir. Bu nüsha bize Şeyh Cüneyd'in kardeşi Şeyh Fudayl'ın torunu olan M. Macit Sevgili tarafından verilmiştir. Mecmua Mela-yı Cizrî (ö. 1640)'nin Kürtçe bir şiirine ismi Ahmed olan şair tarafından yapılan bir tahmisle başlamakta ve Hz. Peygamber'in methi hakkında olan Arapça bir muvaşşah ile sona ermektedir. Mecmuada ferağ kaydı olmamakla birlikte, müstensih bir kaç şiirin sonunda "Temmet el-Kasîdetu fi Diyarbekir el-Mahrûsa" şeklindeki ifadelerinden bu mecmuanın en azından belli bazı kısımlarının Diyarbakır'da yazıldığı anlaşılmaktadır. Müstensih Şeyh Cüneyd'in 1934-1937 yılları arasında Diyarbakır'da bulunduğu göz önüne alındığında mecmuanın en azından bir kısmının bu dönemde yazılmış olduğu ortaya çıkmaktadır. Şeyh Cüneyd'in 1911 doğumlu olduğu göz önüne alındığında 23-27 yaşlarında gençliğinin başlarında iken bu işe giriştiği ortaya çıkmaktadır.

Mecmua müstensih Şeyh Cüneyd tarafından sayfa düzenine göre numaralandırılmış olup toplam 172 sayfadan oluşmaktadır. Şeyh Cüneyd tarafından güzel bir sülüs hattı ile yazılan mecmuanın her sayfası on beş satırdan oluşmaktadır. Mecmuda yer alan şiirlerin başında ve sonunda açıklayıcı bilgiler yer almaktadır. Bu bilgiler Arapça olup, bazı örnekleri aşağıya alınmıştır:

Ahmed-i Hânî'nin Kürtçe bir kasidesinin başında "*Hazihi kasîdetu eş-Şeyh ahmed el-Hani Kaddesellahu sirrahu ve efâda aleyna ihsânehû ve birrahû, âmîn*" ibaresi, sonunda: "*Temmet el-Kasîdetu'l-Haniyetu fi Diyarbekir ala yedi'l-Cânî Cuneyd*" ibaresi yer almaktadır. (s. 7-8)

Feqî-yi Teyran'ın Kürtçe bir kasidesinin başında "*Hazihi kasîdetu Fakîh-i Tayran Kuddise sirruhu, eş-Şehîre bi Dilo Rabe*" ibaresi, sonunda "*Temmet el-Kasîdetu fi Diyarbekir el-Mahrûsa*" ibaresi yer almaktadır. (s. 4-7).

Abdurrahman Camî'nin Farsça bir kasidesinin başında "*Hazihî kasîdetu Mevlânâ Abdurrahman el-Câmî, kuddise sirruhu's-Sâmî ve emeddena min berekâti enfâsihî*" ibaresi, sonunda "*Temmet ala yedi'l-Cânî rahimehullâhu rahmeten vâsi'aten.*" (s. 12)

Ubeydullah-ı Ahrar'ın bir kasidesinin başında: "*Li Ubeydullah-ı Ahrâr kuddise sirruhu ve ufîde aleyna ihsânuhû ve birruhû. Amîn, amîn, amîn.*" (s. 10)

2. Mecmua'nın Muhtevası

Bu bölümde mecmuada toplam kaç şiirin yer aldığı ve bu şiirlerin kimler tarafından ve hangi dillerde yazıldıkları hususları üzerinde durulacaktır. Mecmuada. Kürtçe, Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere toplam dört dilde yazılan şiirlere yer verilmiştir. Bunların 59'sü Kürtçe, 48'i Arapça, 20'si Farsça ve 2'si Türkçe şiirlerdir. Bunların toplamı 129'dur.

Bunların dışında Ahmed-i Hanî'nin Arapça, Farsça, Türkçe ve Kürtçe (s. 10-11), Şeyh Abdulvehhab'ın da Arapça ve Farsça'dan oluşan (s. 23-24) mülemma tarzındaki birer şiiri; ayrıca şairi belli olmayan Arapça ve Kürtçe yazılmış bir diğer şiir (s. 128-130) yer almaktadır. Bunlarla birlikte toplam şiir sayısı 132'ye çıkmaktadır.

a) Kürtçe Şiirler

Mecmudada yer alan Kürtçe şiirler şunlardır: **Fakîh-i Teyran**'ın iki (s. 4-7, 17-18), **Ahmed-i Hânî**'nin sekiz (s. 7-8, 11-12, 136-139, 140-141, 146-147), **Mela-yı Batî**'nin üç (s. 2-3, 49-50, 139-140), **Molla Halil-i Siirdî**'nin⁴ altı (s. 77-104, 125), **Şeyh Abdulkadir-i Hezanî**'nin bir⁵ (16-17) **Seyyid Ali Findikî**'nin bir (s. 150-151), **Molla Şems**'in bir (s. 125-126), **Seyyid Abdulkadir el-Berzencî**'nin bir (s. 14-15), **Molla Ali Dereşî (Dereşkî)**'nin bir (s. 24-25), **Mahmud**'un bir (s. 3-4) **Muhammed İsa**'nın iki⁶ (s. 35-37) **Molla İbrahim Çökreşî**'nin üç (s. 33-34), **Molla Halil**'in⁷ bir (s. 39-41), **Molla İsmail Milhâî**⁸ bir (s. 42-43), **Molla Reşid Comânî**'nin⁹ on bir (s. 18-30), **Hacî**'nin bir (s. 127) şiiri; **Ahmed** isimli bir şairin **Molla Ahmed-i Cezerî**'nin üç gazeline yaptığı üç tahmîs (s. 1-2, 154-157, 157-158) ve on iki muhtelif Kürtçe şiir (s. 8-9, 141-142, 13, 14, 15-16, 16, 32, 41-42, 46-48, 18).

b) Arapça Şiirler

Mecmudada yer alan Arapça şiirler şunlardır: **Şeyh Hasan Basrî**'nin bir (s. 104), **Molla Ahmed-i Hasî**'nin bir (s. 55-58), **İbnu'l-Farid**'in bir (s. 43), **Molla Abdülcelil**'in bir¹⁰ (s. 37-39), **İbn Hacer el-Mekkî el-Heytemî**'nin bir (s. 104-106), **Molla Halil-i Si'irdî**'nin on altı (s. 77-104, 125) **Halil Hulkî**'nin¹¹ dört¹² (s. 169, 75-77, 64-66), **Şeyh Kemal Hâmidî**'nin bir (s. 44-46), **Şeyh Kadri**'nin¹³ bir (s. 67-68)¹⁴, **Molla Kasım**

⁴ Şeyh Cüneyd, Molla Halil'in bu şiirle kendi el yazısı ile yazdığını söylemekte ve bu şiirlerin ona ait olduğu yönündeki kanaatini dile getirmektedir. Gerçekten de Molla Halil'in bu şiirlerden iki tanesinde şeyhi Şeyh Ahmed Reşid el-Kâdirî'yi medh etmiş olması ve bu şiirlerden bir kısmının baş tarafında, "yazarı Halil Şevkî'ye ait bir şiir" anlamına gelen "Li Kâtibihi Halil Şevkî" ibâresini yazmış olması bu şiirlerin ona aidiyeti ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

⁵ Şeyh Abdulkadir-i Hezanî'nin bu şiiri şeyhi hakkında yazmış olduğu Kürtçe kasidedir.

⁶ Babası Şeyh Mahmud-ı Karakoyî hakkında yazmış olduğu Kürtçe bir kaside ve Kürtçe bir mersiye'dir.

⁷ Molla Halil, Molla Mustafa'nın, o da Molla Halil-i Si'irdî (ö.1843)'nin oğludur. Molla Halil'in kardeşi Molla Hasan'ın 1939'dan önce ve diğer kardeşi Molla Hâmid'in de 1939'da vefat etmiş olmaları bize, Molla Halil'in hangi dönemde hayatta olduğu husûsunda bir fikir vermektedir.

⁸ Molla İsmail, Siirt'e bağlı Kurtalan ilçesinin Milha köyündendir. 1985'lerde vefat etmiştir. (Bkz. Şeyh Cüneyd, Mecmua, s. 42)

⁹ Molla Reşid, Siirt'in Kurtalan ilçesinin Comâne köyündendir. Molla Halil-i Si'irdî (ö.1843)'nin torunu Şeyh Abulkahhâr (ö.1906)'ın tasavvufî anlamda müntesibi olan Molla Reşid'in, şiirlerinin çoğunu şeyhi hakkında yazmıştır. 1906'da vefat eden Şeyh Abdulkahhar'a müntesib olması, Molla Reşid'in yaşadığı zaman dilimi hakkında bize bir fikir vermektedir.

¹⁰ Şeyh Mahmud-ı Karakoyî hakkında Arapça bir mersiye'dir.

¹¹ Halil Hulkî, 1869 Siirt doğumludur. Siirtteki Medrese-i Mülûkâniyye'de müderrislik yapmıştır. (Şeyh Cüneyd, a.g.e., s. 77) 1940 yılında vefat etmiştir. (www.mucadelegazetesi.com).

¹² Hulkî'nin bu şiirlerinden iki tanesi, Molla Halil-i Si'irdî (ö.1843)'nin iki torunu Molla Hasan Efendi (Bkz. Şeyh Cüneyd, Mecmua, s. 64-66) ve Şeyh Abdulkahhar (bkz. Şeyh Cüneyd, a.g.e., s. 75-77) hakkında yazmış olduğu mersiye'dir. Halil Hulkî, bu mersiye'den Şeyh Abdulkahhar'ınkini 1915'te yazmıştır (Bkz. Şeyh Cüneyd, a.g.e., s. 77. Halil Hulkî'nin diğer iki şiiri ise "es-Subhu Bedâ min Tal'atihî" ve "Belega'l-Ulâ bi Kemâlihi" matlâlı Arapça kasidelere yazmış olduğu birer tahmîstir. (Bkz. Şeyh Cüneyd, a.g.e., s. 169)

¹³ Kurtalan müftülüğü yapmış olan Şeyh Kadri ile hem babası Şeyh Hatab, hem de kardeşi Şeyh Celal, Siirt'in önde gelen aydın ve alim insanlarıdır.

Halenzi'nin iki¹⁵, **Şeyh Mahmud-ı Zokaydî**'nin on¹⁶, (s. 66-67, 152-154, 158-160, 151-152), **Molla Osman b. el-Hâcî**'nin bir (s. 70)¹⁷, **Şeyh Süleyman b. Şeyh Abdullah el-Hamzevî el-İs'irdî**'nin iki¹⁸ (s. 62-64, 71-72), **Molla Abdulkahim**¹⁹'in bir(s. 53-55)²⁰, **Molla Abdurrahman**²¹'in iki (s. 60-61, 68)²², **Molla Ahmed İs'irdî**'nin bir (s.51-53)²³, **Seyyid İsmail b. Molla İbrahim**²⁴'in bir (s. 72-74)²⁵, **Molla Hâmid**²⁶'in bir, (s. 59)²⁷, **Molla Halid**²⁸'in bir (s. 74-75)²⁹ şiiri; Arapça 6 beyitlik bir dua manzûmesi (s. 13), Arapça muvaşşah tarzında bir methiye (s. 172) ve bazı Arapça ferdler (s. 160-168).

c) Farsça Şiirler

Mecmudada yer alan Farsça şiirler şunlardır: **Ubeydullah-ı Ahrar**'ın bir (s. 10), **Abdurrahman Camî**'nin üç (s. 12, 125, 133-134), **Nesîmî**'nin bir (s. 133), **Mu'înî**'nin bir (s. 135), **Cenî**'nin bir (s.134-135), **Fahîrî**'nin bir (s. 142-144), **Ferîşte**'nin altı (s. 147-150), **Salih**'in bir (s. 150), **Vahşî**'nin bir (s. 145-146), **Mevlana Urfî Şifayî**'nin bir (s. 126, 130), **Hakanî**'nin bir (s. 131), **Mevlana Zekî**'nin bir (s. 131), **Feyzî**'nin bir (s. 131) şiirir; **Mevlana Camî**'nin Farsça bir şiirinin tahmîsi (s. 143-144) ve yazarı belli olmayan Farsça bir şiir (s. 144-145).

d) Türkçe Şiirler

Mecmuada **Nesîmî**'nin iki Türkçe şiiri (s. 10, 126-127) yer almaktadır.

C. MECMUANIN ÖNEMİ

¹⁴ Şeyh Kadri'nin bu şiiri, Molla Halil-i Si'irdî (ö.1843)'nin soyundan gelen Molla Hasan Efendi hakkında yazdığı Arapça bir mersiyesidir.

¹⁵ Tillo'nun Halenze köyünden olan Molla Kasım'ın, Şeyh Mahmud-ı Zokaydî'nin büyük oğlu Ahmed'in Beyrut'ta vefatına yazdığı Arapça iki mersiyesi. 1944'te vefat eden Şeyh Mahmud'un büyük oğluna mersiye yazmış olması, Molla Kasım'ın yaşadığı zaman dilimi hakkında bize bir fikir vermektedir.

¹⁶ Bu şiirlerden bir tanesi, yeğeni Molla Hüsameddin'in ölümü üzerine yazdığı Arapça bir mersiye. (Şeyh Cüneyd, a.g.e., s. s. 66-67) ve Siirtli Hâfız Cemil'in telif etmiş olduğu *el-Kibâ' fî Medhi Ehli'l-'Abâ* adlı risâlesine yazmış olduğu Arapça manzûm bir takrîzdir. (Şeyh Cüneyd, a.g.e., s. 151-152). Diğer şiirler için bkz. (Şeyh Cüneyd, a.g.e., s. 152-154, 158-160)

¹⁷ Molla Osman'ın, Molla Halil-i Si'irdî (ö.1843)'nin torunlarından olan Molla Hasan Efendi hakkında yazmış olduğu Arapça bir mersiyesi. Onun, 1939'dan önce vefat eden Molla Hasan hakkında mersiye yazmış olması, yaşadığı zaman dilimi hakkında bir fikir vermektedir.

¹⁸ Hocası Molla Hasan Efendi hakkında yazmış olduğu Arapça iki mersiyesi.

¹⁹ Molla Abdulkahim Molla Hasan'ın, o da Molla Mustafa'nın, o da Molla Halil-i Si'irdî (ö.1843)'nin oğludur.

²⁰ Hocası ve amcası Şeyh Mahmud-ı Zokaydî hakkında yazdığı taştîr tarzında Arapça bir kasidedir. (Bkz. Şeyh Cüneyd, *Mecmuâ*, s. 53-55). Bu şiir için ayrıca bkz. (Molla Bedreddîn, *Mektûbât Mecmuası*, (M. Macit Sevgili Özel Kütüphanesi Fotokopi Nüshası), vr. 89)

²¹ Molla Abdurrahman, Siirt müftüsü Molla Hüseyin'in, o da Molla Mustafa'nın, o da Molla Halil-i Si'irdî (ö.1843)'nin oğludur.

²² Amcası Molla Hasan Efendi hakkında yazmış olduğu Arapça iki mersiye.

²³ Siirtli Molla Ahmed'in, Şeyh Mahmud-ı Zokaydî (ö.1944)'nin Beyrut'ta vefat eden büyük oğlu Ahmed hakkında yazdığı Arapça bir mersiyesidir.

²⁴ Molla İbrahim adlı bir şahsın oğlu olan Seyyid İsmail, Siirt'te Câmî'u's-Sûk (Çarşı Camii)'nde imamlık, Diyarbakır'ın Çermik ilçesinde de müftülük yapmıştır. (Bkz. Şeyh Cüneyd, a.g.e., s. 72.)

²⁵ Seyyid İsmail'in Molla Halil-i Si'irdî (ö.1843)'nin soyundan gelen Molla Hasan Efendi hakkında yazmış olduğu Arapça bir mersiyesi.

²⁶ Molla Hâmid, Molla Mustafa'nın, o da Molla Halil-i Si'irdî (ö.1843)'nin oğludur.

²⁷ 1939 yılında vefat eden Molla Hâmid'in, kardeşi Molla Hasan'ın ölümü üzerine yazdığı Arapça bir mersiyesi.

²⁸ Molla Halid, Molla Mahmud'un, o da Molla Mustafa'nın, o da Molla Halil-i Siirdî (ö.1843)'nin oğludur.

²⁹ Molla Halid'in, amcası Molla Hasan Efendi hakkında yazdığı Arapça bir mersiyesi.

Mecmua, öncelikle müstensihî ve derleyicisi olan Şeyh Cüneyd'in klasik şiire olan ilgisini, bu şiiri sevdiğini, medrese ilimlerinin yanı sıra İslam edebiyatı ve sanatına olan hakimiyetini gösterdiği gibi, onun Kürtçe, Arapça, Farsça ve Türkçe gibi dört ayrı dilde şiire olan vukufiyetini de ortaya koymaktadır. Şeyh Cüneyd'in 23-27 yaşlarında iken daha hayatının erken dönemlerinde bu mecmuayı yazmaya başlamış olması, onun şiir ve edebiyata olan ilgi ve vukufiyetinin çok erken bir dönemde başladığını ortaya koymaktadır.

Hiç şüphesiz çok önemli bir medrese olan Zokayd medresesinin önemli bir talebesi ve daha sonra müderrisi olan Şeyh Cüneyd'in bu mecmuayı derlemiş olması, yetişmiş olduğu Zokayd medresesinin bir ilim merkezi olmasının yanında aynı zamanda edebî bir mahfil olmasından da kaynaklanmaktadır. Zokayd'da medrese ve dergahın iç içe olması, Şeyh Cüneyd'in de bir medrese alimi olduğu gibi bir dergah postnişini olması, Zokayd'da böyle bir ortamın oluşmasını sağlamış gibi görünmektedir. Aslında Zokayd'ın bu özelliği Şeyh Cüneyd'in babası Şeyh Mahmud ve onun da babası Şeyh Abdulkahhar dönemlerine kadar geriye gitmektedir. Dolayısıyla Zokayd'daki medrese ve dergah birlikteliği Şeyh Cüneyd'in çok öncesine dayanmakta olup, Şeyh Cüneyd'deki edebî zevkin kökenleri o zamanlara kadar geri gitmekte ve Şeyh Cüneyd o köklerden beslenmektedir. Nitekim Şeyh Cüneyd'den önce babası Şeyh Mahmud-ı Zokaydî, dedesi Şeyh Abdulkahhar ve aynı aileden diğer kişilerin edebiyat ve şiire olan ilgileri bunu açıkça ortaya koymaktadır³⁰.

Bu mecmua çok önemli Kürt, Arap, Fars ve Türk şairlerinin en güzel şiirlerinden seçmelerin yapıldığı çok dili bir "berceste" niteliğindedir. Dolayısıyla bu mecmuayı okuyan kişi çok yüksek edebî bir zevki tatma şansını yakalayacaktır. Mecmua bu yönüyle dört dilde şiir okuyabilen yüksek kültürlü bir kitleye hitap etmektedir.

Bu seçme şiirlerden bazılarının kolay kolay başka yerlerde bulunmayışı bu mecmuanın önemini daha da artırmaktadır. Örneğin Mela-yı Cizîrî'nin üç gazeline Ahmed isimli bir şair tarafında ayrı ayrı yapılan tahmîsler bu kabildendir. Yine Şeyh Cüneyd'in de büyük atası olan Molla Halil-i Siirdî'nin (Halil Şevkî) Mecmuada yer alan Kürtçe ve Arapça şiirleri şu ana kadar edebiyat dünyasında hiç bilinmeyen şiirlerdir. Cumhuriyetin kuruluş döneminde Siirt mebusluğu yapan Halil Hulkî Bey'in mecmuada yer alan Arapça şiirleri de bu meyanda zikredilebilir. Dolayısıyla mecmua Siirt'in iki Halil'inin; Halil Şevkî ve Halil Hulkî'nin şiirleri açısından büyük bir önemi haizdir.

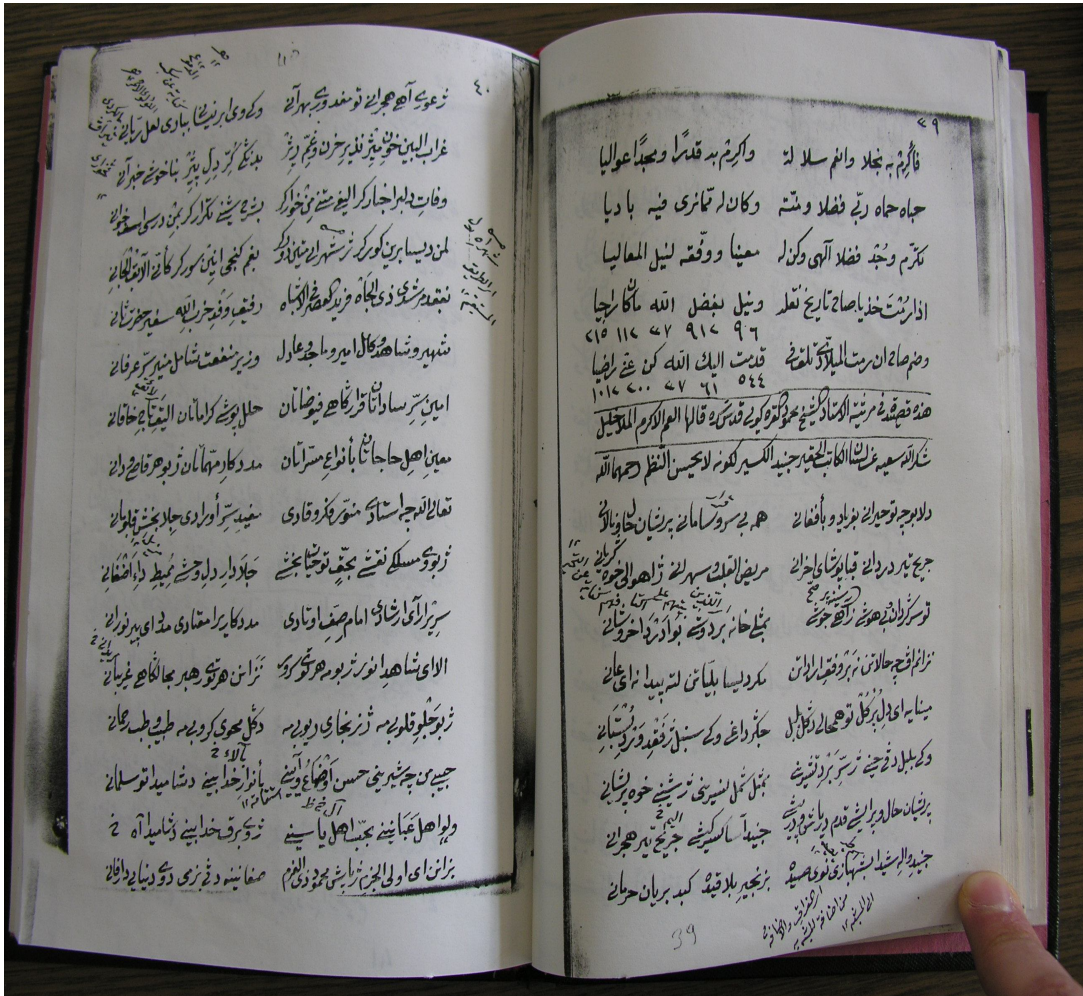
Yine bu mecmuanın, Zokayd ve çevresinde bulunan köyler ile buraların yakınında yer alan Kurtalan, Siirt, Tillo gibi yerleşim yerlerinde yetişen, İslam ilim ve edebiyat kamuoyuna mal olmayan, ancak gerçekten de çok önemli eserler veren yerel bazda kimi şairlerin şiirlerinin yer aldığı çok önemli bir yerel edebiyat kaynağı olduğu da zikredilmelidir. Bu anlamda mecmuada şiirlerine yer verilen şairler şunlardır: Molla Reşid Comânî, Halil Hulkî, Şeyh Kemal Hâmidî, Şeyh Kadri, Molla Kasım Halenzî, Şeyh Süleyman b. Şeyh Abdullah el-Hamzevî el-İs'irdî, Şeyh Abdulkadir-i Hezanî, Seyyid Ali Findikî, Molla Şems, Molla Ali Dereşî, Muhammed İsa, Molla İbrahim Çokreşî, Molla İsmail Milhâî, Molla Halil, Şeyh Mahmud-ı Zokaydî, Molla Osman b. el-Hâcî, Molla Halid, Molla Abdurrahman, Molla Ahmed İs'irdî, Seyyid İsmail b. Molla İbrahim, Molla Hâmid, Molla Abdulkahhar. Bunlardan özellikle Molla Halil-i Siirdî ile Halil Hulkî'nin şiirlerinin önemini bir daha zikretmek

³⁰ Şeyh Cüneyd'in mensubu olduğu Molla Halil-i Siirdî ailesinden tespit edebildiğimiz kadarıyla on altı şair bulunmaktadır. Bunlar hakkında geniş bilgi için bkz. Abdurrahman Adak, *Klasik Edebiyatta Siirtli Şairler*, "Uluslar arası Siirt Sempozyumu Bildirileri", Birleşik Matbaa, İzmir 2007, s. 689-713; *Siirtte Şiir ve Şair Üzerine Bazı Analiz ve Değerlendirmeler*, "İbrahim Hakkı ve Siirt Uleması Sempozyumu", Beyan Yay. İst. 2008. s. 653-675.

gerekir. Bu şairlerin şiirlerinden önemli bir kısmının mersiyelemlerden oluşması, Siirt ve çevresinin yakın dönemdeki kültürel tarihin de ışık tutması açısından önemlidir.

Mecmuada şiirleri yer alıp da İslam ilim ve edebiyat kamuoyuna mal olan şairler ise Fakîh-i Teyran, Ahmed-i Hânî, Mela-yı Batî, Şeyh Hasan Basrî, İbnu'l-Farid, İbn Hacer el-Mekkî el-Heytemî, Ubeydullah-ı Ahrar, Abdurrahman Camî, Nesîmî, Feyzî, Cenî, Fahirî, Ferişte, Salih, Vahşî, Mevlana Urî Şifayî, Hakanî, Mevlana Zekî, Mu'inî'dir.

Bu mecmuanın özgünlüğü, geniş bir yelpazede farklı memleketlerden pek çok şairin farklı dillerdeki şiirlerinin seçilerek derlenmiş olmasıdır. Oysa ki, doğu medrese geleneğinde daha çok yaygın olan, bir şairin kendi şiirlerini bir mecmuaya derlemesi, başka bir ifade ile kendi divanını yazmasıdır. Nihayetinde bu mecmua, doğu medrese geleneğinin içinden süzülen edebî ürünlerden biri olarak değerlendirilmelidir. Şeyh Cüneyd'in bu mecmuasının basılması, ilim ve edebiyat dünyasına büyük bir katkı sunacağı gibi, doğu medrese geleneğinin bir yönünün deşifre ve deklere edilmesi hususunda da şüphesiz önemli bir katkı sunacaktır.

Mecmuanın 39 ve 40. sayfaları.